

Тріпунський Григорій Яковлевич,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного процесу

Національного університету «Одеська юридична академія»

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА НА КАСАЦІЙНЕ ОСКАРЖЕННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ У МАЛОЗНАЧНИХ СПРАВАХ В СВІТЛІ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД

Одним із основоположних прав людини є право на судовий захист своїх прав і свобод, що гарантоване нормою ч.1 ст. 55 Конституції України [1]. Вказане право включає в себе не лише можливість на звернення до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів, але й можливість оскарження судових рішень [2]. При цьому, така можливість не є абсолютною та є предметом обмежень, встановлених чинним цивільним процесуальним правом України, у тому числі неможливістю за загальним правилом касаційного оскарження судових рішень у певних категоріях справ, до яких належать малозначні справи та справи з ціною позову, що не перевищує двохсот п'ятдесяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб (ПМПО).

Разом з тим, право особи на суд також знайшло своє закріплення у низці міжнародних документів, у тому числі ст. 8 Загальної декларації прав людини [3] та ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (Конвенція) [4]. Як наслідок, обмеження права на касаційне оскарження рішень, встановлені цивільним процесуальним законодавством України, мають застосовуватись у світлі права на справедливий суд, закріпленого у ст. 6 Конвенції.

Питання доступу осіб до суду, зокрема можливість касаційного оскарження рішень, були предметом дослідження таких вчених як О. Штефан, І. Ярошенко, Л. Зуєвич, Т. Дороботова. Разом з тим, обмеженням права на касаційне оскарження рішень саме у розрізі права на справедливий

суд приділено недостатньо уваги, особливо у світлі прецедентної практики Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ).

П. 1 ст. 6 Конвенції закріплює у своєму тексті наступне право: «Кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення», яке, в силу положень ст. 17 ЗУ «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [5] та ст. 10 ЦПК України, є джерелом права при розгляді справ судами, як і прецедентна практика ЄСПЛ із його застосування.

Розглядаючи питання права на касаційне оскарження рішень у розрізі права на справедливий суд, ЄСПЛ зазначає, що хоча п. 1 ст. 6 Конвенції не примушує Держави, що є учасниками Конвенції, створювати апеляційні чи касаційні суди, Держава, яка заснувала такі суди, зобов'язана забезпечити осіб, що беруть участь у провадженні у таких судах, можливістю користуватися основоположними гарантіями, закріпленими у п. 1 ст. 6 Конвенції [6].

Наведені тези кореспондують з висновками Конституційного Суду України, викладеним у його рішенні від 25 квітня 2012 року № 11-рп/2012 у процесі тлумачення норм ст. 55 Конституції України, які зводяться до того, що право на оскарження судових рішень у судах апеляційної та касаційної інстанцій є складовою конституційного права особи на судовий захист, але разом з тим законом можуть бути встановлені випадки, коли можливість апеляційного чи касаційного оскарження рішення не забезпечується [7].

В контексті обмежень права на касаційне оскарження ЄСПЛ вказує, що, враховуючи особливу природу касаційного суду, повноваження якого обмежені переглядом правильності застосування закону, процедура

допуску скарги до провадження може бути більш формальною. Тим не менш, відмова у розгляді касаційної скарги без розгляду по суті у зв'язку з недотриманням вимог встановлених законом має переслідувати «законну мету» [7].

У справі «Зубак проти Хорватії» ЄСПЛ виклав загальні принципи доступу до перегляду рішень вищестоячими судами та недопущення надмірного формалізму при вирішенні питання допуску скарги до провадження. Так, при вирішенні питання пропорційності встановлених законом обмежень доступу до вищестоячих судів, мають бути враховані три фактори: 1) процедура подання скарги має бути передбачувана для учасника справи; 2) після виявлення процесуальних помилок, допущених під час судового розгляду, які врешті завадили заявнику скористатись своїм правом на доступ до суду, необхідно визначити чи довелось заявнику нести надмірний тягар в результаті таких помилок; 3) чи обмеження можуть характеризуватися як такі, що включають «надмірний формалізм» [8].

У зв'язку з останнім ЄСПЛ вказує, що, в принципі, встановлення певного порогу (критерію прийнятності) для доступу до вищого суду переслідує законну мету забезпечення того, щоб цьому суду необхідно було лише розглядати питання такої важливості, що відповідають його ролі. Однак пропорційність такого обмеження має оцінюватися в кожному окремому випадку [9].

Разом з тим, п. 2 ч. 3 ст. 389 ЦПК України надає можливість касаційного оскарження рішення малозначних справах та у справах з ціною позову, що не перевищує двохсот п'ятдесяти розмірів ПМПО, виключно у наступних випадках: 1) пов'язаність касаційної скарги з питаннями права, які мають фундаментальне значення для формування єдиної правозастосовчої практики; 2) неможливість заявника спростувати обставини встановлені оскарженим судовим рішенням, при розгляді іншої справи; 3) наявність значного суспільного інтересу у справі або виняткового

значення справи для заявника; 4) помилковість віднесення справи судом першої інстанції до малозначних.

Аналізуючи наведені обмеження у світлі критеріїв, закріплених у прецедентній практиці ЄСПЛ, видається, що перший критерій, а саме передбачуваність процедури подання касаційної скарги, однозначно додержується внаслідок закріплення таких обмежень на законодавчому рівні. Однак, інші два критерії не знаходять свого прямого відображення у тексті положень ЦПК України.

Разом з тим, не можна не відзначити, що цивільний процесуальний закон надає можливість допустити до провадження касаційну скаргу у малозначних справах та у справах з ціною позову, що не перевищує двохсот п'ятдесяти розмірів ПМПО у випадку, якщо справа становить виняткове значення для заявника. Тобто, Верховний Суд процесуально має можливість оцінювати пропорційність обмеження права особи на касаційне оскарження у наведених категоріях справ. Тим не менш, не можна не відзначити, що зміст категорії «виняткове значення» законодавчо не визначений і фактично питання наявності такого значення є предметом судової оцінки у кожному окремому випадку. У зв'язку з цим слід наголосити, що критерій прийнятності у розмірі двохсот п'ятдесяти розмірів ПМПО з 01 грудня 2021 року [9] становить 598 250 грн і видається доволі значним. Для порівняння, вказана сума перевищує поріг покарання у вигляді штрафу, що класифікує кримінальне правопорушення як тяжкий злочин (425 000 грн). Видається, що такий критерій прийнятності є надмірним, а отже занадто обмежує право на касаційне оскарження рішень.

Підсумовуючи вищевикладене, не зважаючи на можливість Верховного Суду допустити до свого провадження касаційну скаргу у малозначних справах, видається що законодавчо встановлений критерій прийнятності у розмірі двохсот п'ятдесяти розмірів ПМПО є надмірним,

занадто звужує право на касаційне оскарження рішення та становить непропорційне обмеження права на справедливий суд.

Список використаної літератури:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – с. 141.
2. Цивільний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2004. – № 40-41, 42. – с. 492.
3. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року // URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року // URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
5. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>.
6. CASE OF PLATAKOU v. GREECE // URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59125>.
7. Рішення Конституційного Суду України від 25 квітня 2012 року № 11-рп/2012 // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-12#Text>.
8. CASE OF ZUBAC v. CROATIA // URL: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-57541>.
9. AFFAIRE OORZHAK c. RUSSIE // URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-208885>.
10. Закону України «Про Державний бюджет України на 2021 рік» // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-20#Text>.
11. Кримінальний кодекс України // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

Цал-Цалко Юлія Юліївна,

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЕЛЕКТРОННІ ДОКАЗИ У СКАНДИНАВСЬКИХ КРАЇНАХ

Данський цивільний процес базується на правилах Данського закону про здійснення правосуддя 1916 року (Lov om Rettens Pleje - Retsplejeloven), який є єдиним данським юридичним кодексом, і містить майже 1000 статей, що визначають адміністрацію та організацію судів, що охоплюють сфери цивільного та кримінального судочинства [1]. Данська цивільна процедура заснована на ряді принципів процесуального права, які впливають на отримання доказів, включаючи принцип представлення стороною, принцип розпорядження та принцип вільної оцінки доказів. Оскільки, данський